

Ankara Üniversitesi Elektronik Kütüphanesi Veri Tabanlarının Kullanım Analizi

The Usage Analysis of Databases at Ankara University Digital Library

Sacit Arslantekin *

Özlem Bayram **

Doğan Atılğan ***

Cemal Atakan ****

Öz

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler bilgi kaynakları ile birlikte bilgi merkezlerinin hizmetlerini de çok yönlü olarak değiştirmiş ve geliştirmiştir. Bu gelişmeler dünyada hızlı bir gelişim izlemektedir. Ülkemizde ise başta üniversite ve araştırma kütüphaneleri olmak üzere elektronik kütüphaneler konusunda dikkate değer gelişmeler izlenmektedir. Bu gelişim süreci içinde yerini almaya çalışan elektronik kütüphanelerden istenilen düzeyde yarar sağlayabilmek için kullanılan elektronik bilgi içeren veri tabanlarının iyi tanıtılması ve kullanımının izlenmesi gerekmektedir. İstenilen düzeyde yararlanılan elektronik veri tabanları sonucu üretilen bilimsel bilginin artması da ulaşılmak istenen hedeftir.

Bu makalede elektronik kaynak yönetimi ve konsorsiyumların etkisine kısaca değindikten sonra Ankara Üniversitesi öğretim elemanlarına elektronik kütüphane kullanımı konusunda yapılan anket değerlendirilecektir.

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. atekin@humanity.ankara.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. obayram@humanity.ankara.edu.tr

*** Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. atilgan@ankara.edu.tr

**** Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi İstatistik Bölümü. cemal@science.ankara.edu.tr

Anahtar Kelimeler

Elektronik kütüphane, elektronik veri tabanları, kullanıcı istatistikleri

Abstract

The development in information and communication technologies has changed and improved resources and services diversity in libraries. These changes continue to develop rapidly throughout the world. As for our country, remarkable developments, especially in university and special libraries, in this field are worth consideration. In order to take benefit of the existing and forthcoming developments in the field of electronic libraries the databases used by clients should be well-demonstrated and followed closely. The providing wide use of electronic databases leads to increasing the productivity of scientific and social information that that is the ultimate goal.

The article points out electronic resources management and the effect of consortia developments in the field first, and then evaluates the results of the survey on the use of electronic libraries assessment questionnaires by faculty members at Ankara University.

Keywords

digital library, electronic database, usage statistics

Giriş

Gelişen iletişim teknolojisi ile birlikte bilgi kaynakları yönetimi de değişim içine girmiş, bu kaynakların merkezi olarak sağlanması ve dağıtımı tercih edilir hale gelmiştir. Basılı kaynakların depolanması ve erişimi de, hem mekân, hem de işlemler açısından sorun yaratmaya başlamıştır. Kütüphaneler bu sorunlar karşısında “her materyal benim depomda bulunsun” mantığından uzaklaşmaya başlamış ve “kullanıcının istediği her materyale erişim” mantığına yönelmiştir.

Öte yandan basılı dergi fiyatlarındaki artış, kullanıcılarının istekleri karşısında bilimsel ve teknik alanda hizmet veren kütüphanelerin hizmetlerini engeller bir duruma gelmiş, her türlü yayın kütüphaneler tarafından satın alınamaz bir hal almıştır. Bunun çözümü için kütüphaneler dermelerindeki boşlukları doldurmak

için uzaktan belge sağlama yoluna gitmektedirler. Bu durum yalnızca yerel kütüphanelerin değil, ulusal kütüphanelerin de uyguladıkları bir yöntem haline gelmiştir (Wessels, 1995, s. 18). Söz konusu gelişmeler paralelinde hızla artan elektronik yayınların sağlanmasında üniversite kütüphaneleri ortak politikalar geliştirme yolunu seçmişlerdir.

Elektronik Kaynakların Yönetiminde Konsorsiyumların Rolü

Kütüphanelerin web üzerinden ve diğer yollarla elektronik kaynakları satın almaları, yayıncılarla yapılan görüşmelerde üstünlük sağlamak için bir araya gelmelerini zorunlu hale getirmiştir. Bu zorunluluktan kaynaklanan kütüphane konsorsiyumları, kütüphanelerin güçlerini birleştirme biçimidir. Bir konsorsiyum, üye olan kütüphaneye yayıncılarla görüşmelerinde üye olmayan kütüphanelere göre ayrıcalık sağlamaktadır. Artık günümüzde tüm kütüphaneler, ortak strateji geliştirmenin kendilerine bir avantaj sağladığının farkına varmışlardır (Nfila and Darko-Ampem, 2002, s. 211).

Konsorsiyum oluşturmayı zorlayan bir başka neden de yüksek öğrenim kuruluşlarının araştırmaya yönelik görevlerindeki eğilimler ve kütüphane bütçelerindeki kısıtlamalar olmuştur (Nfila and Darko-Ampem, 2002, s. 207).

Son dönemlerdeki kütüphane konsorsiyumları daha çok elektronik kaynaklar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte akademik kütüphanelerin konsorsiyum oluşturma faktörleri arasında hizmet kalitesinin yükseltilmesi, bilgi teknolojisinin hızlı gelişimi, yayıncılık endüstrisinde görünen değişim ve bütçelerindeki azalma yer almaktadır. 1980'lerin ikinci yarısında başlayan ve 1990'larda ivme kazanan yeni kütüphane konsorsiyumları üç temel nedenden dolayı gelişmiştir:

- 1- Sanal toplu katalogların ve elektronik kaynakların paylaşılarak kütüphaneleri desteklemek,
- 2- Kütüphaneye alınacak bilgi kaynaklarını grup olarak satın alma yoluyla konsorsiyuma üye kütüphanelerin yayın sağlama maliyetlerini düşürmek,
- 3- Bilgi sağlayıcılarının, özellikle yayıncıları zorlayarak, kütüphanelerin bilgi kaynaklarına ödedikleri maliyetin yükselme oranını düşürmek (Nfila and Darko-Ampem, 2002, s. 207).

Günümüzde ise, akademik kütüphanelerin konsorsiyum oluşturma nedenleri olarak şu noktalar gösterilmektedir:

- 1- Böyle bir projeye dahil olmak katılımcı kütüphanelerin tüm öğrencileri ve akademisyenleri için yarar sağlayacaktır.
- 2- Veri tabanlarındaki yeni elektronik kaynaklara erişimin önemi ile kütüphane hizmetlerinin gelişmesi sağlanacaktır ve bu hizmetler bütünüyle internet ve www ile sunulacaktır.
- 3- Konsorsiyum üyelerine daha düşük maliyetle elektronik kaynakların edinilmesi ve kütüphanelerarası ödünç vermede bu kaynakların kullanım hızının artması sağlanacaktır.
- 4- Tüm üniversiteler öğrenciler ve akademisyenlerine elektronik kaynak şeklindeki kütüphane materyali için eşit erişim sağlayacaktır.
- 5- Yeni kaynakların ortak sağlanması ve varolan kaynakların daha iyi paylaşımı büyük tasarruf sağlayacaktır (Nfila and Darko-Ampem, 2002, s. 206).

Dünyada elektronik derme geliştirme yanında, lisanslama konsorsiyumları da kurulmaktadır. Bu konsorsiyumlar yüksek maliyetteki veri tabanlarının ağır gelen lisanslama maliyetlerini paylaşmak amacıyla bir bölge ya da ülkedeki çeşitli türdeki kütüphanelerin bir araya gelmesiyle oluşturulmaktadır. Çoğu zaman bunun için konsorsiyumlardaki ilgili kütüphanelerin ortak görüşünü yansıtan bir bakış açısı, politika olarak benimsenmektedir (Nfila and Darko-Ampem, 2002, s. 211).

Veri tabanlarına abone olunurken ister konsorsiyum çerçevesinde olsun isterse bireysel olsun dikkat edilmesi gereken temel noktalar ve veri tabanlarının değerlendirilmesine yönelik ölçütleri Ball şöyle sıralamaktadır:

- 1- Kaynaklar için harcanan para,
- 2- Veri tabanının güvenilirliği ve hızı,
- 3- Güvenilir kaynaklardan güvenli içerik,
- 4- Kütüphanemizdeki araştırma alanlarına uygunluk (2003, s. 308).

Bütün bu değerlendirmeler, elektronik veri tabanlarına ve dergilere üyelik, kiralama ya da satın alma için yeterli değildir. Bu ölçütlerden önce dermenin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Derme değerlendirme ise, aşağıdaki dört parametre ile gerçekleştirilir:

- 1- Kullanıcılar tarafından gereksinim duyulan makalelerin yıllık olarak toplam sayısı,
- 2- Belge isteklerini karşılamada ortalama ile hesaplanan toplam harcama,
- 3- Kullanıcı gereksinimlerini gözönüne alarak olası satın alınacak dergilerin toplam sayısı,
- 4- Abone ücretlerinin ortalaması (Wessels, 1995, s. 19).

Veri tabanlarına abone olunması sürecinde başlayan bu değerlendirmeler, kullanıcı istatistiklerinin sonuçlarıyla karşılaştırılmalıdır. Böylece aboneliklere ödenen ücretlerin büyüklüğü gözönüne alındığında veri tabanlarından beklenen yararların sağlanıp sağlanmadığını test etmek mümkün olabilecektir.

Veri tabanlarının kullanımının değerlendirilmesi ve istenilen yararın sağlanıp sağlanmadığının temel ölçütlerinden bir tanesi kullanım istatistikleridir. Veri tabanlarının kullanımına ilişkin istatistikî bilgilerin toplanmasında çeşitli yaklaşımlar bulunmakla beraber genel izlenim bu konuda yararlanılacak çok az bilgi elde edilebildiği yönündedir. Bazı kütüphaneler sadece gözlem ve veri tabanı sağlayıcıları tarafından kendilerine verilen istatistikleri kullanmaktadırlar. Bazıları da sunucularda kaydedilen bağlantı sayılarını, bilgisayardan erişim sayısını kullanmaktadır (Ball, 2003, s. 309).

Ancak bu istatistiklere bakarak karar verme yeterli görülmemektedir. Veri tabanı sağlayıcıları tarafından kütüphaneye verilen istatistiklerin güvenilirliği tartışılabilir. Sunucularda kaydedilen her bağlantı sayısı, kullanıcıların yaptığı taramaların nasıl sonuçlandığı, bu taramadan gerçekten yararlanıp yararlanmadığı, tarama sırasında ne gibi sorunlarla karşılaştığı konularında tam bir fikir vermemektedir.

Günümüzde kullanıcıların bu veri tabanlarından yararlanmada dil, tarama stratejisini oluşturamama, yararlanacağı veri tabanından haberdar olmama ve

veri tabanlarını kullanmada aldığı yardım gibi konularda sorunlarla karşılaştığı bir gerçektir. Elektronik ortamdaki kaynakların kullanımları da ayrı bir sorun olarak gündemdedir. Özellikle akademik kütüphane kullanıcılarının dil sorununu aşmış olmaları gerektiği düşünülebilir. Araştırmacıların konuları ile ilgili hangi veri tabanlarının bulunduğundan haberdar edilmesi ise, kütüphanecilere düşen bir görevdir. Yazılı, elektronik ve kişisel ya da grup toplantılarında bu aboneliklerden ve içeriklerinden kullanıcılara bilgi sunulabilir.

Veri tabanlarının arayüz ve tarama yapılarının çeşitliliği ve kullanıcıların bunları kullanmadaki bilgi seviyeleri, bir olumsuzluk olarak gösterilmektedir. Bununla beraber bilgi teknolojileri hakkında kullanıcıların bilgilenme seviyesinin artması da gözönünde bulundurulmaktadır (Ball, 2003, s. 309). Tarama stratejisi oluşturma ve tarama sırasında yardım alma konuları ise başlı başına bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar internetin yaygınlaşması ve internetin üzerindeki bilgilere ulaşmadaki arama motorlarının kullanımları, veri tabanlarının kullanımları ile benzeşerek bu konuda kullanıcıların kendi kendilerini yetiştirmesinde yardımcı olsa da, veri tabanlarının arama yüzlerini ve tarama sonucu elde edilen veriler üzerinde yapabilecekleri ile birebir aynı değildir.

Pek çok kütüphane, veri tabanlarını kullanmada hizmet sağlayıcıların hazırladığı dokümantasyon ve çevrim içi yardıma bel bağlamaktadır. Ancak kullanıcıların pek çoğunun bu bilgiyi görmezden geldiği gözlemlenmiştir (Ball, 2003, s. 309).

Ankara Üniversitesi'ndeki Durum

Ankara Üniversitesi eğitim ve araştırma birimlerinin tek yerleşke içinde olmaması, hatta bazılarının birbirinden oldukça uzak yerleşkeler içinde bulunmaları her birinin ayrı bir kütüphaneye sahip olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu dağınık yerleşim kütüphanelerdeki süreli yayınlar ile bazı bibliyografik ve benzeri kaynakların her bir kütüphaneye ayrı ayrı alınmasını, bir başka deyişle içinde bulunan koşullar aynı kaynaktan çok sayıda basılı kopyanın alınmasını gerektirmektedir. Bu durum üniversitenin kaynak sağlama bütçesine oldukça önemli yükler getirmektedir.

Bu bağlamda Ankara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, özellikle süreli yayınların elektronik ortamda sağlanması ve kullanıcılarına ulaştırılması konusunda çalışmalar başlatmıştır. Ülkemizde oluşturulmuş konsorsiyum olan ANKOS (Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu) aracılığı ile 2005 yılı sonunda 36 veri tabanı sunucusu üzerinden 52 veri tabanına üye olunmuştur. Bu sayı özellikle veri tabanlarının taradığı ve çoğunluğunda tam metin olarak verdiği dergilere indirildiğinde, çok daha büyük rakamlara ulaşmaktadır.

Veri tabanı kullanımı ile ilgili olarak literatürde ele alınan yaklaşımlardan hareketle Ankara Üniversitesi akademik personeline verilen hizmetlerin değerlendirilmesine karar verilmiştir. Bu amaçla bilimsel verilere dayanarak 2005 Eylül - Kasım döneminde elektronik kütüphane kullanım anketi düzenlenmiştir.

Anketin Değerlendirilmesi

Ankara Üniversitesi Elektronik Kütüphanesi'nde abone olunan veri tabanlarının kullanımının değerlendirilmesi amacıyla 2005 yılı sonunda üniversitenin tüm akademik personeline bir anket yapılmıştır. Yaklaşık 3500 kişiye anket formu gönderilmiştir. Geri dönen 1838 anket formundan 1024 tanesi değerlendirmeye alınmıştır. Geriye kalan anket formları bireyler tarafından uygun olarak doldurulmadığı için değerlendirme dışı bırakılmışlardır. Anket formları değerlendirilen 1024 kişinin 878 tanesi veri tabanlarından haberdar olduğunu belirtmiştir. Veri tabanlarının kullanımına ilişkin değerlendirmeler haberdar olan sayı üzerinden yapılmıştır. Veri tabanlarından haberdar olanların %98'i veri tabanlarını kullanmadığını belirtmiştir. Kullanmama nedenlerine ilişkin değerlendirme de bu sayı üzerinden yapılmıştır. Anket formlarının değerlendirilmesi sonucunda elde edilen veriler ile üniversitemizin yeni dönemde elektronik veri tabanlarından aboneliğinin sürdürülmesi ya da yeni abone olunacakların belirlenmesi konusunda önemli bilgiler elde edilmiştir.

Ankara Üniversitesi'nin birimlerinde çalışmakta olan öğretim elemanlarından ankete yanıt verenler arasından geçerli sayılan 1024 akademik personelin görüşleri değerlendirilmiştir. Ankete yanıt veren öğretim elemanlarının

akademik unvanlarına göre dağılım yüzdeleri Tablo 1’de verilmiştir.

Unvan	Yüzde
Profesör Dr.	27,1
Doçent Dr.	10,7
Yrd. Doç. Dr.	7,5
Öğr. Gör.	5,2
Arş. Gör.	36,8
Uzman	5,2
Okutman	7,4

Tablo 1: Ankete Cevap Verenlerin Unvanlara Göre Dağılımı

Ankara Üniversitesine bağlı 15 Fakülte 9 yüksek okul ve iki araştırma merkezinden anketi yanıtlayan akademik personelin çalıştıkları alanlara göre dağılımları ise Tablo 2’de verilmiştir.

Çalışılan Alan	Yüzde
Eğitim Bilimleri	2,9
Fen Bilimleri	32,4
Sağlık Bilimleri	41,6
Sosyal Bilimler	23,0

Tablo 2: Bireylerin Çalıştıkları Alana Göre Dağılımı

Ankete yanıt veren 1024 kişinin %85,7’si Ankara Üniversitesi’nin elektronik kütüphaneye sahip olduğundan haberdar oldukları belirlenmiştir (Tablo 3).

Haberdar	Yüzde
Olanlar	85,7
Olmayanlar	14,3

Tablo 3: Bireylerin Veri Tabanlarından Haberdar Olma Durumu

Elektronik kütüphaneden haberdar olma durumunun akademik personelin unvanlarına göre dağılımına bakıldığında; haberdar olan yardımcı doçentlerin %97,4 ile ilk sırayı oluşturdukları görülmüştür. İkinci sırada %95,5 ile doçent doktorlar yer almıştır. Profesörler %90,6 ile üçüncülüğü uzmanlarla paylaşmıştır, araştırma görevlileri de %88,3 ile dördüncü sırada yer almışlardır.

Öğretim görevlileri %84,9 ve okutmanlar %26,3 oranı ile son sırada yer almışlardır (Tablo 4).

Unvan	Haberdar Olanlar	Haberdar Olmayanlar
Profesör Dr.	90,6	9,4
Doçent Dr.	95,5	4,5
Yrd. Doç. Dr.	97,4	2,6
Öğr. Gör	84,9	15,1
Arş. Gör	88,3	11,7
Uzman	90,6	9,4
Okutman	26,3	73,7

Tablo 4: Bireylerin Unvana Göre Elektronik Kütüphaneden Haberdar Olup Olmama Durumlarının Dağılımı

Elektronik veri tabanlarından haberdar olan akademik personelin yaklaşık %86'sının veri tabanlarını kullanıp kullanmadıklarını tespit etmek amacıyla sorulan soruda yaklaşık %89'luk bir nüfusun veri tabanlarını kullandığı saptanmıştır (Tablo 5).

Kullanma Durumu	Yüzde	
Kullanmıyorum	11,2	11,2
Bazen Kullanıyorum	33,6	88,8
Sıkça Kullanıyorum	55,2	

Tablo 5: Veri Tabanlarından Haberdar Olan Bireylerin İlgi Alanlarına Yönelik Veri Tabanlarını Kullanma Durumlarına Göre Dağılımı

Elektronik kütüphaneden bazen ve/veya sıkça yararlandığını belirten akademik personelin unvanlarına göre dağılımına bakıldığında haberdar olma ile kullanma arasında farklı bir dağılım izlenmiştir. Haberdar olmada ikinci sırada yer alan doçentler ilk sırada yer almıştır (%95,3). Haberdar olmada beşinci sırada yer alan araştırma görevlileri kullanımda ikinci sırada yer almışlardır (%93,7). Haberdar olmada ilk sırada yer alan Yardımcı doçentler ise kullanımda, profesörler ile birlikte üçüncü sırayı paylaşmışlardır (%89,3). Haberdar olmada

son iki sırayı oluşturan öğretim görevlisi ve uzmanlar kullanımında da yine son iki sırada yer almışlardır (Tablo 6).

Ünvanlar	Kullanıyorum	Kullanmıyorum
Profesör Dr.	89,3	10,7
Doçent Dr.	95,3	4,8
Yrd. Doç. Dr	89,4	10,7
Öğr. Gör	66,7	33,3
Arş. Gör.	93,7	6,3
Uzman	85,4	14,6
Okutman	25,0	75,0

Tablo 6: Unvana Göre Veri Tabanlarının Kullanım Dağılımı

Elektronik kütüphanedeki veri tabanlarını kullananların; bu veri tabanlarından hangilerini yoğun olarak kullanıldıklarını saptamak amacıyla yapılan değerlendirme sonucunda, ilk sırada ScienceDirect'in (%73,3) yer aldığı görülmüştür. İkinci sırada ISI-Web of Science (%70), üçüncü sırada ise EBSCOhost (%44,5) yer almıştır. Diğer veri tabanları %40 ve altında kullanılmaktadır. Bu veri tabanlarından bazılarının sadece bir konu kapsamında olması genel kullanım oranını düşük gibi göstermesine karşın potansiyel kullanıcı sayının göz önünde bulundurularak yapılacak başka bir araştırma özel veri tabanlarının gerçek kullanım değerlerini ortaya koyacaktır. Veri tabanlarının kullanım sıra ve oranları Tablo 7'de verilmiştir.

Veri Tabanları	Yüzde
ScienceDirect	73,3
ISI – Web of Science	70,0
EBSCOhost	44,5
Blackwell Synergy	40,3
Kluwer	37,7
SPRINGER LINK	36,8
Oxford University Press	29,4
Wiley Interscience	27,1
Cambridge University Press	26,8
Ovid (LWW Journals)	20,0
Agricola	13,2
Ebrary	10,5
Proquest Med. Health Package	9,2
IEEE	7,4
Proquest ABI	6,5
Micromedex Healthcare Series Online	6,4
MathSciNet	6,2
Emerald	5,0
American Institute of Physics	4,2
Institute of Physics	4,1
Grove Art	2,8
Grove Music	1,5

Tablo 7: Veri Tabanlarının Kullanım Oranlarına Göre Dağılımı

Kullanım oranları belirlenen veri tabanlarının hangi amaçla kullanıldıklarının saptanması da araştırmanın bir başka yönünü oluşturmaktadır. Elektronik kütüphaneyi kullanmada ilk sırayı araştırma (bibliyografik bilgi ve tam metne erişme) %98,6, ikinciliği eğitim-öğretimi %89,1, son olarak da özel ilgi alanlarında bilgi ihtiyacını karşılamayı tercih edenlerin oranı %81 olarak bulunmuştur (Tablo 8). Bu sonuçlar veri tabanlarının hizmete sunuş gerekçesiyle örtüşmektedir.

Veri Tabanlarının Kullanım Amaçları	Yüzde
Eğitim-Öğretim (Ders hazırlama, ödev verme v.b.)	89,1
Araştırma (Bibliyografik bilgi ve tam metne erişme)	98,6
Özel ilgi alanlarında bilgi ihtiyacını karşılama	81,0

Tablo 8: Bireylerin Elektronik Kütüphaneyi Kullanım Amaçlarına Göre Dağılımı

Elektronik veri tabanlarının yoğun olarak kullanımında etken olan faktörlerin belirlenmesi amacıyla sorulan soruya verilen yanıtlar da göstermektedir ki, araştırmacılara teknolojik alt yapının sunduğu olanaklardan da yararlanılarak sağlanan avantajlarla bilgiye erişimde zaman ve mekân kavramı ortadan kalkmış durumdadır. Artık akademik personel herhangi bir güçlükle karşılaşmadan ve herhangi bir külfet ödemediği bilgiye kolayca erişebilmektedir. Bu değerlendirme sonucu Tablo 9’da verilen cevaplardan da açıkça görülmektedir.

Veri Tabanlarını Kullanmaya Teşvik Eden Nedenler	Yüzde
İhtiyacım olan bilgiye istediğim yerden ulaşabiliyorum	88,6
İhtiyacım olan bilgiye istediğim zaman erişebiliyorum	95,8
Aradığım bilgilere hiçbir ücret ödemediğim tam metin olarak erişebiliyorum	92,9

Tablo 9: Bireyleri Elektronik Kütüphane Veri Tabanlarını Kullanmaya Teşvik Eden Nedenlere Göre Dağılımı

Sağlanan olanaklar ve teknolojinin sunduğu kolaylıklara karşın hala az da olsa belirli bir kesim (%11. Tablo 5) elektronik veri tabanlarını kullanmamaktadır. Elektronik kütüphaneyi kullanmayan öğretim elemanlarının kullanmama nedeni olarak en büyük oranı (%74,5) bilgi gereksinimini başka kaynaklardan karşılayanlar oluşturmuştur. İkinci sırada (%63,3) nasıl kullanılacağını bilmeyenler yer almaktadır. İlgileneceği veri tabanı olmadığını belirtenler ise, %45,9 ile üçüncü sırayı oluşturmuştur. Bu tabloda, akademik personelin araştırmaları için büyük bir önem taşıması beklenen veri tabanlarının gerekliliğine inanmayan bir kesimin %23,5 gibi azımsanmayacak bir oranda olması düşündürücüdür (Tablo 10).

Veri Tabanlarını Kullanmama Nedenleri	Yüzde
Veri tabanlarının nasıl kullanılacağını bilmiyorum	63,3
Bilgisayar ve teknolojinin nasıl kullanılacağını bilmiyorum	30,6
Bilgisayar teknolojisi altyapısına sahip değilim	32,7
Gerekliliğine inanmıyorum	23,5
İlgilenebileceğim veri tabanı mevcut değil	45,9
Bilgi gereksinimimi başka kaynaklardan karşılıyorum	74,5

Tablo 10: Bireylerin Elektronik Veri Tabanlarını Kullanmama Nedenlerine Göre Dağılımı

Veri tabanlarını kullanan akademik personele kullanımda yardımcı bilgi araçlarından hangilerinin tercih edildiğini öğrenmek amacıyla sorulan soruya ilişkin cevaplar Tablo 11’de verilmiştir. Görüldüğü gibi, en yüksek oranda, web ortamında bilgilendirme seçeneği tercih edilmiştir (%92,8). Bunu izleyen diğer seçenekler ise, birbirine yakın değerlerle sıralanmaktadır. Bu tabloda belirlenen bilgilendirme şekilleri, aynı zamanda bir önceki tabloda ikinci sırayı oluşturan nasıl kullanılacağını bilmeyenlere de yol gösterme ve kullanımı artırma açısından yararlı olacaktır.

Bilgilendirme Şekilleri	Yüzde
Fakülte kütüphanesinde çalışan kütüphanecinin bilgi desteği sağlaması ile	66,4
Bilgilendirme ve kullanma kitapçıkları ile	79,4
Belirli aralıklarla düzenlenecek bilgilendirme toplantıları ile	71,0
Kullanma kitapçıkları ile	72,8
A.Ü. e-kütüphanesine ait web sayfalarında yer alacak açıklama ile	92,8

Tablo 11: Bireylerin Elektronik Veri Tabanlarını ve Bunların Kullanılması Konusunda Bilgilendirmenin Ne Şekilde Olması İsteklerine Göre Dağılımı

Sonuç ve Öneriler

1999 yılında Web Of Science veritabanının aboneliği ile elektronik veri tabanı hizmetine başlayan Ankara Üniversitesi, 2000 yılında Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu ANKOS'a katılmıştır. Aradan geçen altı yıl sonunda 36 veri tabanı sunucusu üzerinden abone olunan 52'den fazla veri tabanı ile elektronik bilgi hizmeti sunan önde gelen üniversiteler arasında yer almaktadır. Hizmete sunulan veri tabanlarından istenilen düzeyde yararın sağlanması ve yeni bilgilerin üretilmesi ancak bu veri tabanlarının yoğun ve yaygın bir şekilde kullanılması ile mümkündür.

Yayın sayısındaki artışın olumlu olarak değerlendirilmesi ile birlikte Ankara Üniversitesi elektronik kütüphanesi içinde yer alan veri tabanlarının bütünü ele alarak kullanımını analiz etmek ve yeni dönem için karar almaya yardımcı olmak amacıyla yapılan anketten elde edilen sonuçlar yol gösterici olmuştur. Üniversitemize bağlı tüm birimlerdeki öğretim elemanlarının %86 oranında elektronik kütüphaneden haberdar oldukları ve %88 oranında veri tabanlarının kullanılıyor olması tatmin edici bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Veri tabanlarından haberdar olmayanların %16 gibi küçük bir oranda kalmasına karşın, oranın en aza indirilmesi için Ankara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın yapmakta olduğu bazı çalışmalar vardır. Bu çalışmalar, haberdar olunmasına karşın veri tabanlarını kullanmayan %12 oranındaki kullanıcı kitlesini de kapsamaktadır. Söz konusu çalışmalar içerisinde, resmi kanallarla tüm personele basılı ve elektronik posta gönderme, üniversite web sitesi üzerinden duyuruda bulunma ve üniversitenin resmi yayın organı olan "Ünihaber" bülteni aracılığı ile bilgilendirme yer almaktadır. Kullanımı arttırmak için ise, veri tabanlarının kullanımı konusunda uzman eğiticiler ve kütüphaneciler tarafından belirli aralıklarla akademik birimlerde tanıtım ve eğitim seminerleri düzenlenmektedir. Yaptığımız araştırma sonucunda, kullanıcılardan gelen talepler doğrultusunda farklı bilgilendirme etkinliklerinin de gözönüne alınması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Veri tabanlarını kullanan %88'lik oran analiz edildiğinde ise, en çok kullananların araştırma görevlisi, yardımcı doçent ve doçent doktorlar olduğu saptanmıştır. Kullanımda ilk üç sırayı verilen kadroda yer alanların oluşturması,

üniversitenin akademik ilerleme için ön koşul olarak istediği yabancı dilde yayın yapma ile bağdaştırılabilir. Veri tabanlarından haberdar olma konusunda 1. sırada yer alan yardımcı doçentlerin kullanımında 3. sırada yer almaları, haberdar olmada 5. sırada yer alan araştırma görevlilerin ise, kullanımında ilk sırada yer almaları veri tabanından haberdar olmanın kullanımla eş değer olmadığını gerçeğini ortaya koymuştur. %98,6 oranında araştırma ve tam metin erişim amacıyla kullanılan elektronik kütüphanede en çok ilgi gören veri tabanları ise, Science Direct, Web of Science ve EBSCOhost olmuştur.

Elektronik kütüphanede veri tabanı kullanım düzeyi %88 oranında olmakla birlikte, bilgi gereksinimlerinin ne ölçüde karşılanabildiği eldeki çalışma ile araştırılmamıştır. Kullanıcıların aradıkları bilgiye en kısa sürede ve en isabetli erişimi sağlayabilmelerinde veri tabanları konusunda bilgilendirme etkinlikleri büyük önem taşımaktadır. Yapılan değerlendirme sonucuna göre, yukarıda da belirtilen etkinliklerin yanı sıra akademik personelin çoğunluğu eğitim çalışmalarının web üzerinden gerçekleşmesini tercih etmektedir. Bu sonuçtan hareketle, hizmet planlamasında Üniversitenin uzaktan eğitim merkezi ile web ortamında geliştirilecek veri tabanı kullanım eğitiminin başlatılmasına öncelik verilecektir.

Kaynakça

- Ball, D. (2003). "Public libraries and the consortium purchase of electronic resources" *The Electronic Library*, 21 (4), 301-309.
- Wessels, R. H. A. (1995). "Optimizing the size of journal collections in libraries" *Interlending & Document Supply*, 23 (3), 18-21.
- Nfila, R. B. and Darko-Ampem, K. (2002). "Developments in academic library consortia from the 1960s through to 2000: a review of the literature" *Library Management*, 23 (4/5), 203-212.

Summary

Advances in information technology leads to transformation process that evolves for paper based journals into the electronic realm. In addition to the steadily increasing number of journal databases as well as high subscription prices, along with reduced library budgets have been directed information centers towards new strategies. Online databases and electronic journals have become intensively used in library services. Mainly due to these developments consortiums have been apparent across academic and research libraries, which have been founded on their ability to put together a common policy in acquiring journal and full text databases. The consortial participation based on significant reasons for its members, including demand for sharing pricing, new technologies and policies resistant to expanding monopolized publishing houses. Consortiums have been formed by a number of libraries locally or globally from different regions to develop mutual electronic collection and licensing agreements in terms of regulating high costs of licenses throughout the world.

In recent years, many Turkish university libraries have joined digital library consortiums; however, their efforts are focused on providing a digitized collection rather than maintaining a user-centered system for that collection. Therefore, this study aims to provide data from the faculty perspective to identify the most frequently used online resources acquired in the 2002-2005 academic year for a typical Turkish academic library. Ankara University, which started providing electronic database services in 1999 with Web of Science subscription, participated in Anatolian University Libraries Consortium (ANKOS) in 2000. At the present, 52 databases, including test copies have been used by 36 servers. All of these collective movements in purchasing or licensing agreements have not been sufficient to provide fully satisfaction in information services.

While making licensing decisions about journal subscriptions, evaluation is one of the fundamental factors to follow up current situation with use of databases acquired. Use statistics are quantitative measurements of investigating whether and to what extent each of databases meet user's need. Usage reports provided by most vendors are insufficient to give a detailed picture of evaluation of

information search by databases. Without describing the variation in user groups, it is also difficult to identify these vendor statistics. Therefore, an evaluation study has been undertaken, which summarizes current activity in measuring how faculty members use electronic collections, including a ranking of databases by their importance to faculty users at Ankara University Digital Library.

The previous case study was undertaken by means of a questionnaire in 2002. The level of subscription use and/or sample issues as a second survey was undertaken in 2005, which was distributed to 3500 academics the total number of faculty positions at Ankara University. Some 1800 of the forms were returned. Excluded from the evaluation were 104 of these returned forms made invalid because of mistakes in filling out the questionnaire, leaving a total of 1996 useable responses. According to the survey results, a large majority, 88% of respondents indicated they use electronic databases. When use of the electronic databases is analyzed, in respect of faculty rank and level of usage of databases, research assistants, associate and assistant professors placed first in ranking. Although the results shows that most preferred databases have been Science Direct, Web of Science, and Ebsco which are widespread and heavily used by academician the current study has not attempt to measure the precision and recall satisfaction of each of databases. For future intention, the study informed us that majority of the faculty members preferred a training program for using databases to be carried out from the web interface. Hence from this conclusion, education training activities through distance education facilities at the University will be given priority in the next service plan.